

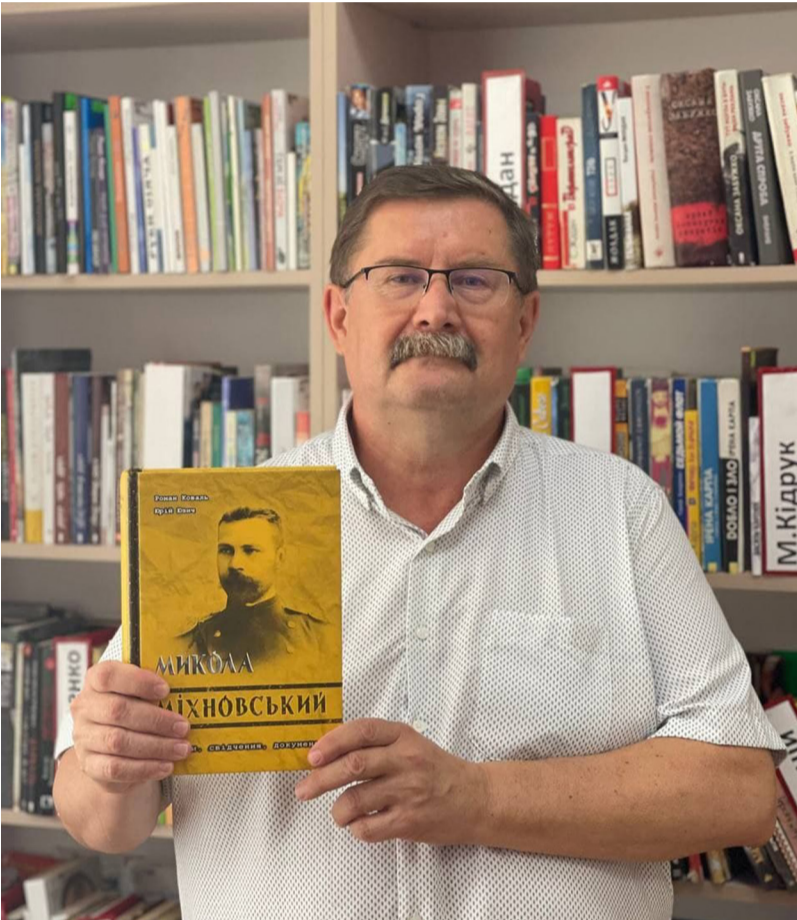

НЕЗБОРИМА НАЦІЯ

З історії беремо вогонь, не попіл

Передплатний індекс 33545

МІХНОВСЬКИЙ НА РІДНІЙ ПОЛТАВЩИНІ

19 лютого 1900 р. в Полтаві в оселі Русових відзначалися Шевченкові роковини. З головної промовою виступив харківський адвокат Микола Міхновський. Тему він вибрав бойову: "Конечність відновлення терористичної боротьби проти царату" (свідчення Дмитра Антоновича). Промова ця була "запальна та пориваюча". Слово "бомби" так і летіло з уст бесідника. "На царські укази не можна відповідати словами, а тільки бомбами". "Це було на часі, – стверджував Дмитро Антонович, – й молоді слухачі слухали промову Міхновського з палаючими очима й гарячим серцем. Успіх промова мала надзвичайний".

Про цю історію нагадав Роман Коваль, співавтор книги "Микола Міхновський. Спогади, свідчення, документи", презентації якої відбу-

лися 17 липня в Полтаві – у бібліотеці (філіалі № 4) та в Полтавському краєзнавчому музеї ім. Василя Кричевського.

Участь у них взяли Роман Коваль та видавець Марко Мельник, члени Історичного клубу "Холодний Яр". Окрім них, промовляли дослідники повстанського руху на Полтавщині Юрій Коцегуб, Олександра Кузьменко. На презентації у краєзнавчому музеї були присутні Ольга та Ігор Цедіки, батьки Антона Цедика, який загинув в АТО, а також дослідник повстанського руху Володимир Коротенко.

Організатори і спонсори полтавських презентацій – Андрій Гурнік, Роман Радченко та Полтавська асоціація бізнесу – закупили для бібліотеки книги Історичного клубу "Холодний Яр" та Видавництва Марка Мельника. Щира їм за це подяка!

18 липня презентація відбулася в актовій залі Опішнянської селищної ради. Окрім гостей з Києва, виступили к. і. н. Віктор Міщанин, доктор культурології Анатолій Щербань, який приїхав на цю зустріч із Харкова, та організаторка події Вікторія Гончар, яка від імені Полтавського бізнес-клубу закупила комплект книжок Історичного клубу "Холодний Яр" для бібліотеки Опішнянської територіальної громади. На зустрічі були присутні ветерани російсько-української війни, зокрема Віктор Трохименко, голова ГО "Save Poltava".

І цю зустріч, як і попередні, Роман Коваль завершив словами Миколи Міхновського: "Без національного визволення українського народу неможливе і його соціальне визволення".

Дякуємо організаторам за цікаві екскурсії Полтавою (провела Анна Шендрик), до Полтавського краєзнавчого музею ім. Василя Кричевського (провела Наталія Кузьменко). А ще ми відвідали студію архієпископа Полтавського і Кременчуцького Федора, який представив книжку на своєму ютуб-каналі. Були ще екскурсії до Опішнянського музею ім. Василя Кричевського та Музею-садиби Олександри Селюченко, околиця Опішного і чудова гостина на "Старому Хуторі". За опішнянські екскурсії і гостину дякуємо широким Анатолієві Щербаню, Вікторії Гончар та Марині Куденець.

Уклін членству Полтавської асоціації бізнесу та Полтавського бізнес-клубу – меценатам знакових культурних подій, які відбулися на Полтавщині 17 – 18 липня 2021 року. А Миколу Міхновського вітаємо з поверненням на рідну Полтавщину!

Історичний клуб "Холодний Яр" Світлина Андрія Гурніка.

ОБІРВАЛАСЯ ПІСНЯ

Спочатку не зрозуміла фразу "нести слово-пам'ять у світ ім'я про Тараса Силенка, якого пісня козацька обірвалася". Потім довго дивилася на страшний рядок одного з інтернет-сайтів: "Помер 22 червня 2021 (48 років)". І не йняла віри.

Оце тільки зараз до мене пришло усвідомлення, що це таки на-

справді, що ім'я того, хто ще кілька років був у Болехові і ким я захоплювалася, тепер уже живе в історії.

Так, були і будуть слова співчуття, слова вдячності, слова-спогади. Але Людини уже немає. Не почуємо вже його чистого, а водночас такого могутнього голосу, не побачимо цього високого, красивого, ставного, стриманого, інтелігентного чоловіка зі щирою і теплою, наче сонячний проміньчик, усмішкою. Роман Коваль тепер приїде до Болехова сам, без свого вірного друга-кобзаря.

Пішов надто швидко. Немає слів, щоб описати, як страшно і боляче, що такі талановиті й молоді люди покидають цей світ.

Тарас Силенко був для мене прикладом душевної доброти і спокою, якоїсь тихої мудрості століття, що була закладена в кожній ноті його пісень. Прикладом людини глибокої, завжди замисленої, такої, що любить, вірить і горить українською справою.

Вікторія ЛАТИК Болехів

"ДЯКУЮ ЗА ВАРТІСНУ КНИГУ!"

Книга "Микола Міхновський. Спогади, свідчення, документи" дає змогу під новим кутом поглянути на першого ідеолога українського націоналізму.

Багато нових матеріалів (статей Міхновського, газетних публікацій, спогадів, фотографій) однозначно будуть корисними для дослідників. Мені ж найбільше припали до душі спогади людей, які співпрацювали або перетиналися з Миколою Міхновським.

Спогади друзів, знайомих та опонентів дають змогу побачити Міхновського не "забронзовілим" діячем, а глибше зрозуміти його натуру. Як він себе поводить, захищаючи українських селян на судах, розвиваючи українську громаду Харкова, будуючи українське військо в Києві, вчителюючи на Кубані. Як виявляв увагу до жінок, як запаливав ентузіазмом однодумців, управляв настроями юрби, яким був у хвилини зневіри та на піку боротьби. Дякую Романові Ковалю та Юрію Юзичу за вартісну книгу!

Придбати можна тут: <http://otamania.in.ua>

Соломія ФАРИОН

НАШ ЯПОНСЬКИЙ ДРУГ ЧАРЛІ САКУМАЧУК

Сакума Суїці (Чарлі Сакума) – японець, який живе в Україні, грає на бандурі і танцює гопаки. Він народився в Токіо, у пошуках роботи опинився в Канаді, де працював електриком. Саме там, в Едмонтоні, де діє численна українська громада, японець зацікавився українською культурою, і зокрема бандурою.

"Коли я вперше побачив українські народні танці, захотів і сам навчитися. Хоча це було важко, адже я не мав жодного українського підґрунтя і знань про цю культуру. Але згодом мені таки вдалося ці танці опанувати, – розповів Сакума Суїці в одному з інтерв'ю. – Потім я натрапив на оголошення про уроки бандури. Вирішив спробувати. Щотижня відвідував урок бандури в репетитора. Пізніше потрапив до Bandura-camp у Штатах. Це такий собі літній табір гри на бандурі. Багато людей приїжджають туди, аби грати на бандурі весь день протягом двох тижнів. Так я і дістав основні свої навички". Гри на бандурі його навчали відомі бандуристи Андрій Горняк-кевич, Тарас Лазуркевич та Олег Созанський.

У 2005 р. він уперше відвідав Україну, побував у Львові, де замовив собі професійну бандуру з портретом Тараса Шевченка і написом "Чарлі Сакумачук".

Японець настільки добре оволодів грою на українському інструменті, що вже тривалий час виступає з концертами, виконуючи під

бандуру українські пісні (деколи – японські) у традиційному українському вбранні. Зокрема, він мав низку концертів в українських містах, а також проводить майстер-класи гри на бандурі й у себе на батьківщині, у Японії. До слова, там мало хто розуміє його захоплення українською культурою.

Нині Сакума Суїці живе в Україні, одружився з україночкою, виховує донечку та продовжує вдосконалювати свої навички гри на бандурі і вивчає гопаки. Коли його питають, чим він може пояснити таку свою любов до України, не задумуючись відповідає: "Ви бачили гопаки? Це моє все! Українська культура абсолютно відмінна від моєї рідної. Але в чомусь вони здаються мені схожими. А ще я вірю в реінкарнацію. Можливо, у минулому житті я був козаком. І зараз я повертаюся до цього. Мені здається, я сотні разів в Едмонтоні бачив українські танці. Але кожного разу плакав".

Diaspora.ua Фото з фейсбук-сторінки Чарлі Сакуми.

ФРАНЦУЗ З УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ

35 років тому в родині сицилійця Поля Манандіза і французьки Фабенне народився хлопчик Поль. У 22 р. він із відзнакою "Золотий Приз" закінчив Бельгійську королівську консерваторію за основним фахом "вокал". У Парижі зустрівся з Василем Сліпаком. У 30 р. доля і феєрична історія його кохання приведуть його до України, яка стане його другою, а потім і першою Батьківщиною. За 5 років він створить для себе і для нас цілий світ, сповнений щирих і чистих почуттів – від кохання, щасливого або стурбованого, сповненого жалю і суму, до великої і глибокої любові до землі, країни, людей. Болю за

найкращих, що гинуть у війні проти імперської навали, за свободу і незалежність.

Він бачить і розуміє нашу країну так, як не розуміємо її ми, українці. Він принципово не співає пісень російською мовою. Він співпрацює з солонтерами, дружить і з гордістю розповідає про таку дружбу з нашими захисниками. Пісню "Вирушали хлопці" він присвятив Василеві Сліпаку, пісню "Лелеки" – захисникам України.

Поль – взірцевий патріотизму, якого вчить всіх українців француз з Україною в серці.

Олена ПАВЛОВСЬКА

Ніч. М'яко вгрюзає в ще теплий пісок боса нога. На шоглі пароплава самотньо мерехтить, відбиваючись у вологому асфальті ріки, червоний вогник сигнального ліхтаря. Тьмяно блимає над дошками сходинок каламутно-жовте світло притрушеної курявою електричної лампочки.

Пилип Гудзь показує матросові квитка й підіймається вгору на чардак. Обидві кошалки з курми він ставить під лавку, а туго набитий клумак із пшоном та гречкою кладе коло себе під бік, щоб, дримаючи, спиратись на нього ліктем.

Сичить пара. По дошках чардака сновигають босі ноги. На пароплаві, що йде до Києва, вантажать широкі, затягнені білою марлею, козуби з полуницями. Великі зелено-червоні ягоди приваблюють-ніжно пахнуть у сухому й теплому нічному повітрі.

Кінчили вантажати полуницю, і гучною луною ліг у далеких просторах трипільських круч розлогий гудок. Загуркотили сходинок. Кінець тяжкої линви з глухим плюскогом упав у воду. Завирувала збаламучена колесами вода. Корпус пароплава почав мірно здригатися. Чорні кручі Трипілля повільно відсунулись у порожній морок ночі.

Над рікою тремтять хрумкі зорі. Важко й глухо гулає машина. Покірно хилить голову Пилип Гудзь. Неквапливо й поважно простує назустріч ну, але в павутинні дрімоти настирливо мухою дзичить і б'ється тривожна думка про несподівану зустріч по дорозі, коли він шов до пароплава, зі Степаном, головою сільради.

– Знов, Пилипе, зібрався до Києва?.. Курей везеш?.. Диви, довишишся!..

Слова Степанові прозвучали як загроза й одночасно як попередження. Як вирок, виголошений наперед. Тепер, при згадці про них, у серці Пилипові гадюкою щеміла нудьга. Він усвідомлював, що немає виходу, але намагався сперечатись. Був він упертий, неподатливий, ладний до кінця без жалю відстоювати своє.

– Ну, все!.. Що з того?! – заперече в думках Пилип. – Двоє малят, жінка, стара мати, я. Кожне щодня їсти хоче!..

– Хіба я, – із запалом каже до себе Пилип, – якогось лиха зроблю або ж якоїсь шкоди заподію державі, що оце пару курей та яку-небудь чверть молока повезу до Києва, – тож і там хочуть люди освітити собі душу, – а звідтіля привезу балетки й пару метрів ситцю та віддам їх бабі Мотрі за ці її курі?

А той Степан, голова сільради, каже на нього:

– Ти, Пилипе, шпикуюнт!.. Предатель соціалізму!.. Несвідомий, буржуазний клас!.. Відрижка капіталізму!..

Відрижка!.. Це слово хвиліло Пилипа, зачіпає його, як незаслужена образа. У ньому прокидається почуття гідності й обурення.

– Ніяка не відрижка, а людина, як і всі!.. І не шпикуюнт ніякий, – сперечаючись зі Степаном, твердить до себе Пилип у тій глибинній нічній півдрімоті, коли кожна думка здається ясною й переконливою прозорою. – Не шпикуюнт, а трудящий клас, що труди на себе приймає. Прийняти на себе труди – то ніяка ще не спекуляція!

Так у суперечках зі Степаном, головою сільради, у думках про справедливість: “Треба, щоб усе було правильно!..” – Пилип поринає в сон.

Сичить пара. Глухо хлопнуть по воді колеса. Хропуть, стогнуть,

ТРИПІЛЬСЬКА ТРАГЕДІЯ

белкотять крізь сон потомлені люди, збившись купами або похилившись одне одному на плече.

Тане тривожними снами ніч!.. Потім приходиться блідаво-синій світанок. У передранковій тиші стигне молочно-біла поверхня ріки. Пилип Гудзь прокидається із свого баламутного півзабуття, скидає з голови картуза, стомлено позирає й тричі хреститься на схід.

Назустріч із туману виринає буксирний пароплав. Він хрипко стогне, випльовуючи спазми гудків. За ним, нанизані на чорну струну линви, повзуть одна по одній пласкі намістини присадкуватих барж.

Уздовж низького лівого берега, де густі закучерявилися верби, опрозорена зелена вода простяглася рівною, як лостро, смугою. З берега до пароплава хвилями доходять солодкі пахощі скошеної прив'ялої трави. Відбитий у водяному лострі, нерухомо завмер пароплав, і повільно пливуть повз нього брунатно-зелені копичі свіжого сіна.

При світлі ясного дня нічні примари здаються химерними витівками, здатними лякати хіба що малих дітей. Вчорашня зустріч зі Степаном у Пилиповій уяві постає немов уривки напівзабутого сну.

– Якось то воно буде! – каже до себе, заспокоюючи, Пилип і звертається до сусідки, що везе до Києва повну кошалку огірків, масло, загорнене в капустяний лист, і молоту картоплю, розпочинаючи з нею балачку про те, де краще в місті купити ситцю: чи то на Житньому базарі, чи на Євбазі, чи на Басарабці.

Розмова привертає увагу інших, і дискусія стає спільною, уриваючись уже під самим Києвом, коли з'являється матрос і всіх женуть із чардака вниз. Закривають лючки. Ніхто не повинен лишитися на чардаку, коли пароплав проходить під мостами.

Не доходячи до Наводницького мосту, пароплав спинається й бурхливо реве, як ненагодований звір.

На високій горі правого берега позолоченою свічкою в блакитному димі палає, залята променями ранкового сонця, дзвіниця Лаври. Хатки, побудовані на високих, почорнілих од весняної води палях, розбіглися по піскових кучугурах луки, порослі верболозом.

Проминувши порожні піскові смуги пляжів, уже перед містом, пароплав викреслює широку дугу, круто завертає й причалоє до пристані. Зчиняється метушня. Баби з клунками мов навіжені кидаються до виходів; розгублено, як зсолпі, пнуться вони вперед. Квокчуть збентежені кури. Висунувши з кошалки вогняно-червоний гребінь, витягує горлянку й голосно співає сіро-жовтий пісень. Вищить і б'ється в мішку на спині в сусіда поросся.

Босий матрос на сходинок кажда картонні прямокутники квитків у карнавку.

Київ!.. Місто ще спить. Хмаркою тютюнового диму синіє простір порожнього майдану перед дощаним павільйоном пристані. Високо в синяві прозорого неба піднісся над кручею срібнобланий Андрій. Між куп кінського гною підстрибують і гребуть, цвірінкаючи, заклопотані горобці.

Порожніми вулицями в блакитних сутінках кам'яниць Пилип спішить на базар. Вузол туго набитого клумака муляє й ріже йому плече. Кошалки з суліями молока відтягують руки.

Спродавшись на базарі, Гудзь стає в чергу біля входу до універмагу. Півколо збожеволілої юрби вже давно вирує й клекоче перед дверима крамниці. Кінні міліціонери врізаються в натовп; придавлені крупом коня, гістерично вигукують жінки.

Курява. Давка. Спека. Сиплюва реве довжелезна чорна рура радіо. Згуки джазу змішуються з галасом юрби.

Розчавлений людськими тулубами, стиснений з обох боків, притиснений до наляглого соняшно спекою каміння будинкової стіни, Пилип знемагає. Солоний піт струмками тече йому по обличчю, сліпить очі. Пилип нахилиється й полою піджака витирає на лобі краплі поту.

Черга майже не посувається. Раз у раз поглядає Пилип на палаюче сонце, на білі пішоходи, на чорні карбовані тіні, що спочатку ско-

рочуються і зникають, а тоді знов починають рости й, непомітно пересуваючись з одного боку вулиці на протилежний, кажуть про пізній час.

Хтозна, чи потрапить він ще сьогодні до крамниці, чи ні, і тоді йому доведеться заночувати тут на кам'яних плитах пішоходів, вартуючи чергу для себе на завтра перед універмагом...

Багато часу й зусиль треба витратити в місті, щоб купити пару метрів ситцю!.. Пилип думає про те, що жити у великому місті моторошно й важко, що місто жорстоке й непривітне, як каміння, з якого воно збудоване. Ні, він не хотів би лишитися тут, у цій кам'яній пустелі, назавжди; він не хотів би жити постійно в цій давці, куряві й спеці, у цьому галасі суперечок, дзеленчанні трамваїв, у цьому сиплюму реві радіо.

Під вечір, коли на дверях крамниць уже починають вішати таблички з написом “Замкнено”, Пилип в останню хвилину ще встиг забігти до спортової крамниці “Динамо” й купити в ній для бабиної Мотриної дівчини замовлені балетки.

І тоді знов Дніпро. Знов пристань і пароплав. Жовтим полум'ям розлилася і палає вечірня ріка. Розгорнувши на колінах червону хустину, Пилип крає доморобним, з уламка коси зробленим ножом хліб і їсть його з цибулинною. І знов уже сперечається зі Степаном. Заперече:

– Якби я був шпикуюнт абощо, то їв би оце із салом, а може, навіть і тарілку борщу замовив собі на пристані. А то ж маю давитися червстим шматком хліба!.. Шпикуюнт!.. Огидно не то, що слухати, ба навіть згадувати про таке!

Гикає! Просить сусідку подивитися за кошалками й сходить із чардаку вниз напитися з бака річної теплої води.

Легкі синяві сутінки від високих Київських гір упали на Дніпро, простяглися на білий пісок шляху, вкрили темне зело дерев Труханового острова. Знеможений денною спекою Дніпро міниться в кольорах; з гарячо-жовтого він стає рожевим, тоді переходить у фіолетовий і нарешті робиться попелясто-сірий. Гуде пароплав, раз, і ще раз, і втретє.

Пізній вечір. Дикі качки потягли за Дніпро на поживу до просяних і гречаних в'язів. Уздовж фарватеру мигтять червоні вогні сигнальних бакенів. Сяючи електрикою, кидають в темний морок ночі сліпучі жмучки світла прожекторів, пароплав, що йде прямим маршрутом з Києва до Херсона, примарним привидом проноситься між посухлих берегів чорної ріки.

Трипілля! Пісок ще зберігає вечірне тепло. Глибоко грузне в пісок боса нога. Густішають сутінки в глибинах трипільських ярів. Це тут у 19 році отаман Зелений зняв повстання. Пилип був тоді ще зовсім малий хлопець, але він добре пам'ятає, як люди з околиць сел, засівши по цих кручах, зустріли руйнівним і кулеметним вогнем пароплави з київськими комсомольцями. Давно вже не лишилося жадного з тих, які гуляли в Зеленого, а все ще беруть і беруть людей і з Трипілля, і з Халепа, і з Жуківців, і з Верем'я, і з Стайок, з усіх і ближчих і дальших сіл.

– Бандитський район! – кажуть у районі в Обухові.

Пилип проходить у ярку під кручею повз складений з цегли, пофарбований у темно-синю барву пам'ятничок комсомольцям, побитим під Трипіллям; тоді, замість піти шляхом, вулицею, звертає вбік на стежку. Він запевняє себе, що робить це, щоб скоротити дорогу, а насправді змінює звичну путь, щоб не зустрітися ненароком зі Степаном.

Він їде вздовж рівчачка, у якому протікає струмок, внизу садіб за левадами під густим плетивом гілля розкладистих верб.

Удома стара мати й діти вже полягли спати, але жінка ще не спить. Вона сидить на порозі відчинених дверей хати й чекає на нього з вечерею. Розпливчатою плямою біліє в присмерках її хустина.

Пилип причиняє за собою хвіртку.

Віктор ПЕТРОВ (ДОМОНТОВИЧ)

ОТАМАН ЗЕЛЕНИЙ: ПОЛКОВОДЕЦЬ І ПОЛІТИК

Про видатного героя Української революції 1917 – 1921 років Роман Коваль зробив уже не одне цікаве історичне дослідження. Після їхнього прочитання, мабуть, ніхто не залишається байдужим до цієї героїчної постаті. І я також, тому й почала більш прискіпливо вишукувати в архівах та бібліотеках матеріали про отамана Зеленого та його побратимів, особливо все, що стосується його діяльності на Лівобережжі України, звідки я родом.

Ще в жовтні 1918 р. на Бориспільщині створено Вороньківську козацьку сотню на чолі з Іваном Єрофійовичем Міхном, лікарем за освітою, що проживав у с. Сеньківці (нині Бориспільського району). Ця сотня тримала тісний зв'язок з отаманом Зеленим і була міцним лівобережним ядром його армії, воїнами якої були жителі сіл Бориспільщини. Багато прізвищ цих козаків мені вдалося встановити.

У більшовицькому журналі “Летопись революции” за 1930 р. радянські історики досить часто згадують про отамана Зеленого та його соратників. Ось факти.

23 березня 1919 р. війська отамана Зеленого звільнили Бориспіль.

28 березня 1919 р. загін отамана Івана Міхна, який співпрацював із Зеленим, напав на московський бронепоезд: розстріляно 5 окупантів. 29 березня – знову напад Міхна поїзд.

30 березня загін Міхна (силою 500 осіб) зайняв станцію Бориспіль. На місто Бориспіль Москва наклала контрибуцію у 50000 крб і натурою (хліб та сіль). Йшли донесення в штаб червоних, що Міхно, який координує свої дії з отаманом Зеленим, планує зруйнувати міст між Борисполем та Барішівкою.

Зберігся рапорт помічника командира Особливого корпусу військ ВУЧК від 2 квітня 1919 р. на ім'я Х. Раковського, у якому повідомлялося, що 1 квітня на ст. Барішівка здійснено збройний напад на поїзд Вищої військової інспекції загоном полковника Івана Міхна, розстріляно багатьох більшовиків. Продовження цієї історії – у телеграмах № 30-42 на ім'я голови уряду, підписаних головою Вищої військової інспекції. Він повідомляв,

що загоном отамана Зеленого діють у районі ст. Барішівка. Повстанці зупиняють ешелони та руйнують залізничне полотно.

Вікопомною подією стало скасування отаманом Зеленим Переяславського договору 1654 року. Це відбулося 15 липня 1919 р. після звільнення отаманом Зеленим Переяслава від московських окупантів.

Радянська влада обзивала наших героїв бандитами, знищувала їхні світліни та документи про їхню боротьбу. А в 1925 – 1926 рр. на Ялтинській кіностудії було знято художній фільм “Трипільська трагедія” (сценарій Григорія Епіка, режисер Олександр Анощенко). У головній ролі – отамана Зеленого – Георгій Астаф'єв. Журнал “Всесвіт” № 3 (1926) подав коротку інформацію про цю стрічку й опублікував світліни. Як не дивно, вони напрочуд гарно відображають характер і постать отамана Зеленого – мужнього і відважного українського полководця, який не вагаючись знищує зрадників і ворогів України.

До речі, серед акторів “масовки”, що грали в цьому фільмі, був і молодий студент 1-го курсу механічного факультету КП Сергій Корольов – майбутній авіаконструктор першого у світі космічного корабля.

Фільм задумувався як антиукраїнський, але в глядачів він часто викликав захоплення отаманом Зеленим та його козаками. Очевидно, через це він невдовзі зник з екранів.

Вдивляючись в обличчя отамана Зеленого та його воїнів, які карають зрадників України, думаєш: один полководець безжалюдно знищував ворогів України в далекому 1919 році, а інший, сучасний Верховний головнокомандувач, Президент України, шукає миру в очах окупантів... Слава отаманові Зеленому!

Валентина СТРИЛКО-ТЮТЮН, членкиня Національної спілки краєзнавців України, кандидатка педагогічних наук

Кадри з художнього фільму “Трипільська трагедія” (1926). Світліни з архіву Михайла Скорика. Надала Валентина Стрилко-Тютюн.

ПРО ОТАМАНА КВАШУ З УСТ ЙОГО ПРАВНУКА

Роман Коваль, а за ним й інші автори-історики дослідили цю трагічну і героїчну сторінку нашої історії досить повно і глибоко. Сьогодні з нами ще є родичі кількох отаманів. Їхні враження і спогади – безцінні деталі живої історії нашого роду й народу. Один з них мій однокласник Віталій Кваша, освітлений, викладач. Його двоюрідний прадід Олександр Миронович Кваша – один із холоднорських отаманів. Загинув від рук чекістів. До речі, серед них був його ж рідний брат Іван. Звісно, у родині протягом радянського часу про це намагалися не згадувати. Отоже мало що збереглося. Але деякі моменти Віталій зафіксував.

“Те, що мені відомо про родину отамана Кваші, – це все зі слів мого батька, який дуже цікавився історією і ділився з нами своїми спогадами, а також від Богдана (Зіновія), найменшого рідного брата отамана, та від позашлюбного сина Василя Мироновича (середнього брата отамана) – Анатолія Васильовича Розгоненка. Я відвідував його у Златополі, де він жив, він був уже дуже літньою людиною і мало що пам’ятав. Але те, що він розповідав, це зі слів ще одного брата отамана – Івана Мироновича, чекіста. Довгий час ніхто про події 1920-х – 1930-х у родині не згадував. Очевидно, панував страх. Коли я вчився в педінституті, розпитував Богдана Мироновича про родину. Він

Василь не був отаманом, був Сашко. У родині казали: “бандит Сашко”, тоді ж так називали їх. І через те не згадували про нього, щоб ніхто не постраждав. Пан Роман пояснив, що в архівах він зустрічав кілька імен, згадувалося також про якогось студента Квашу, який організував націоналістичний осередок у Златопільському агротехнікумі.

Завдяки п. Романові я побачив фотографію отамана. На фото видно, що він дуже схожий на Квашів, особливо на Зіновія-Богдана Мироновича. Тож зрозуміло, чому Зіновій змінив своє ім’я і втік до Росії. Приїжджав в Україну таємно, коли померла сестра (він з нею листувався). А в 1979 р. повернувся до нас назавжди, у Росії родини в нього не було.

Отаман Олександр Кваша загинув у 1922 році, йому на той час було 27 років, а Богданові Мироновичу – 20. Він тоді якраз навчався. Отже, після загибелі брата він відразу ж тікає до Росії під іншим ім’ям, зупиняється в Москві, навчається там у Тимірязевській сільськогосподарській академії (є фото, яке він прислав моїм батькам у 1960-х з підписом). А потім він жив і працював на Уралі, у Свердловську (мій брат Вовка їздив до нього, коли забирив в Україну). Про 1920-ті він не говорив узагалі. Казав колись мені: “У мене життя складалось не так, як я хотів, і все із-за брата”.

ньому, тим більше що вони товаришували і воювали в одному краю. Виконувач обов’язків голови районної організації “Свобода” Юрій Нікітенко і я оплатили цю дошку. Новоміргородські активісти пообіцяли нам, що вирішать питання з її встановленням на приміщенні Йосипівської сільради, бо села Розливи уже майже немає. Але це все чомусь загальмувалося, сільрада нібито відмовила.

Наскільки я знаю, новий голова облдержадміністрації підтримує вшанування Чорного Ворона й інших отаманів. Олександра Квашу вбили підступно (про це є у книзі Романа Ковалю), виманивши його ніби на підмогу побратимам. На місці трагедії побував Іван Кваша, мабуть, для ідентифікації тіла, а може, й був у загоні Пасеки (керівник операції зі знищення отамана) від самого початку. Чекісти кілька днів возили тіло отамана по селах, щоб продемонструвати, яка сильна і непереможна радавлада, а златопільська районна газета “Штурм” опублікувала статтю “Забито отамана банди Квашу”.

До речі, ми так і не знаємо, де поховане тіло отамана Кваші. Можливо, десь в архівах про це є? Але, найімовірніше, чекісти десь закопали його, щоб ніхто не знав. Думаю, Іван знав, де брат закопаний, але вони ворогували, то він навіть матері так і не сказав...

КВАША

ОЛЕКСАНДР МИРОНОВИЧ

(1895-1922)

Холоднорський отаман.

Народився на Кропивниччині в с. Розливі Новоміргородського району. Загинув у бою з московськими окупантами.

ЗАГОРОДНІЙ

ЛАРІОН ЗАХАРОВИЧ

(16.03.1897- 09.02.1923)

Холоднорський отаман.

Народився на Кропивниччині в с. Йосипівці Новоміргородського району.

Загинув під час повстання в Лук’янівській в’язниці м. Києва.

Реабілітований 18 жовтня 2016 р.

мені відповідав: «Оно тебе не надо, меньше знаешь – лучше спишь, ты комсомолец» і т. д.

Що ж вдалося дізнатися про родину мого батька? У с. Розливі Новоміргородського району жили МIRON-КОВАЛЬ і його жінка Горпина (прожила 105 років, моя мати її пам’ятає), у них були діти:

Михайло Миронович – мій прадід, загинув у 1914 році на війні;

Григорій Миронович – офіцер царської армії, після поразки втік у Польщу, доля невідома;

Олександр Миронович – холоднорський отаман;

Василь Миронович – усе життя працював у колгоспі;

Іван Миронович – чекіст;

Оксана Мироновича – нібито, казав батько, якийсь час була головою колгоспу, доживала віку в с. Турії Новоміргородського району;

Зіновій Миронович – коли почалися репресії, змінив ім’я на Богдан і втік у Росію, там проживав до 1979 р., а потім повернувся і доживав вік у нашій сім’ї, помер у 1983 році.

Саме його я добре знаю. Усі мали освіту, Григорій, по-моєму, юридичну. Богдан Миронович учився у Златопільському зоотехнікумі (агрощколі). Про той час він не хотів нічого розповідати. Я ж тільки тепер розумію чому. У книжці Романа Ковалю “Коли кулі співали” знайшов дані про отамана, але він там названий Василем Мироновичем. При зустрічі я сказав п. Романові, що це помилка,

Богдан Миронович був інтелігентом. Я пам’ятаю, як завжди починався в нього день у Костянтинівці. Вранці він пив чай, часто трав’яний збір. Потім читав газети (коли я був удома, ходив на залізничний вокзал, там був газетний кіоск, скуповував усі улюблені газети, Богдан Миронович особливо поважав “Неделю”), дуже не любив комуністів і бідкався, що я комсомолец. Знав напам’ять весь “Кобзар” (старе видання, приїхав з ним з Росії, пізніше ця книга десь зникла). А ще він привіз вишиванку, яку вишивала йому ще мати Горпина. Згодом уже й її одягав.

Ось так Богдан Миронович уникнув репресій. Він був певен, що його намагалися знайти після вбивства отамана, і, очевидно, це так. Інші члени родини не постраждали, бо Іван Миронович Кваша був чекістом (до речі, зі спогадів, він очолював групу працівників ГПУ, які їздили до Чорного Ворона з пропозицією здатися). Про Івана Богдан Миронович не хотів узагалі нічого говорити.

Я зараз дуже жалкую, що не дістав максимум інформації про той час. Думаю, якби Богдан Миронович дожив до періоду гласності, а тим паче незалежності України, ми могли б дізнатися дуже багато цікавого, а в той час він все-таки боявся розповідати, щоб не нашкодити нам.

Свободівці зі Знаменки запропонували зробити спільну пам’ятну дошку отаманам Кваші й Загород-

На фото: так і не встановлена меморіальна дошка; Зіновій-Богдан Кваша у молоді роки; не заростає дорога в Холодний Яр (фото минулих років).

Світлана ОРЕЛ
Кропивницький

З листа до редакції НН: “Пане Романе, звертаюся до Вас за консультацією чи порадою. Ситуація така. Ми з нащадком отамана Олександра Кваші Віталієм виготовили спільну пам’ятну дошку на Олександра Квашу та Ларіона Загороднього. Після цього я звернувся до колишнього депутата райради (нині депутата ОТГ), жителя с. Йосипівки колишнього Новоміргородського району про безоплатну передачу їм, щоб вони встановили на свій розсуд у своєму селі, але він не відгукнувся. Звернувся до старости – те саме. Казав, що поговорити із депутатом обиради, яка є дружиною того депутата ОТГ та колишньою головою сільради. Результату немає жодного. Щороку пишу на сайті спільноти села Йосипівки, де народився отаман Загородній. Публічно пропоную передати їхній бібліотеці, але й бібліотекарка, вона ж адміністраторка цієї спільноти, також мовчить. Юрій Нікітенко”.

Питання від редакції НН до читачів: “Як змусити нащадків шанувати своїх предків – борців за волю України?”

НАГОРОДА ДОСТОЙНОМУ

Цього року Всеукраїнську літературно-мистецьку премію ім. Євгена Гуцала здобув Микола Крижанівський – скульптор, член Національної спілки письменників України, заслужений вчитель України, журналіст, поет, учасник двох Майданів, волонтер, один із засновників Українського козацтва на Вінниччині, член Історичного клубу “Холодний Яр”.

“Своєю творчістю намагаюся утверджувати українську мову, історію, культуру на цій святій землі”, – сказав Микола Крижанівський у промові з нагоди вручення премії. А ще закликав шанувати пам’ять українських героїв, борців за незалежність.

Микола Крижанівський – автор понад п’ятдесяти скульптурних робіт та монументів в Україні. Серед них оригінальні скульптури і пам’ятники українській пісні, “Кохайтеся, чорнобриві” Тарасові Шевченку, шевченківській Катерині, гайдамацькому ватажку Іванові Гонті, мазепинцю Дмитрові Чечелю, полковнику Данилові Нечаю, козакам Марківської сотні в с. Довжжю на Ямпільщині, герою Небесної

Сотні Юрію Вербицькому, меморіал воїнам АТО (російсько-української війни) та багатьом іншим.

Дякуємо побратиму Миколі Крижанівському за віддану багатолітню працю на українській ниві, бажаємо козацького здоров’я та нових плідних здобутків на славу України!

Від імені Історичного клубу “Холодний Яр”
Роман КОВАЛЬ

ЗАСЛУГОВУЄ, ЩОБ ЙОГО ПАМ’ЯТАЛИ

Сотник Армії УНР Олекса Костюченко писав: “Походжу я зі старої української сім’ї, де ще зберігалися національні традиції, а тому з дитячих років я був свідомий приналежності до українського народу”.

Народився він у Харкові 7 лютого 1892 р. (за ст. ст.). Ось коротка його біографія: член Харківської філії Т-ва “Батьківщина” (1918), начальник штабу Коша військ козацьких Харківщини (до 26.05.1919), старший ад’ютант штабу 6-ї Січової дивізії (з 02.1920), редактор дивізійного часопису “Нове Життя” та “Релігійно-Наукового Вістника” (поч. 1920), викладач сільськогосподарських курсів товариства “Сільський господар”.

Після краху нашої армії в листопаді 1919 р. в Кам’янці був організатором “Громади Старшин-Українців”, із частиною якої, як член президії, виїхав до Домб’я і Ланцуту, де громада провадила національно-культурну роботу. У 1920 р. у складі 6-ї Січової дивізії брав участь в усіх походах.

У таборі Щипильно за його проєктом Христіна Сушко вигантувала в українському стилі ризи для священника похідної Свято-Покровської церкви 6-ї Січової стрілецької дивізії. Євген Маланок про цю ризу написав статтю. Він зазначав, що “узори вишивок виконані по прекрасному проєкту сотника Олекси Костюченка, відзначаються глибоким почуттям української старовини, українського узору і українського орнаменту. Виконання узору вишивкою треба визнати не тільки гарним, а й майстерним. Поява церковного убору тепер, у страшний час нашої апокаліптичної національної боротьби, воскресіння цього прекрасного, ароматом давнини напоеного закутка нашої церковної історії – вишиваної священницької ризи – хай буде великим символом. Символом відродження. Символом віри в майбутнє!”

Олекса дбав про українські поховання в таборах Олександр-Куявський і Щипильно (Польща). 1928 року він закінчив агрономічний відділ агрономічно-лісового факультету УГА в Подєбрадах. Нагороджений Хрестом Симона Петлюри.

У липні 1940 р., під час російської окупації Західної України, заарештований у с. Залукві, вивезений до Харкова, засуджений до розстрілу і розстріляний.

Ширше читайте біографію Олекси Костюченка в т. 1 енциклопедії Визвольної боротьби “Подєбрадський полк» Армії УНР”, яку створили Роман Коваль і Віктор Моренєць.

Члени ГО “Слобожани”, для яких важливо не дати забути про учасників Визвольних змагань зі Слобожанщини, розпочали збір коштів на пам’ятну дошку, щоб ушанувати Олексу Костюченка. Встановити її хочуть у Харкові на будинку по вул. Великій Панасівській, буд. 105А. Підтримати ініціативу можна за номером картки 5168 7573 9360 0962 (ПриватБанк), отримувач Владислав Руденко.

Слава сотникові Олекси Костюченку!

Роман КОВАЛЬ

КРИВИЙ РІГ УКРАЇНІЗУЄТЬСЯ

15 травня ц. р. за ініціативи Громадського клубу “Український час” та за широкої підтримки громадськості в Парку будівельників Металургійного району було урочисто відкрито пам’ятник Головному отаману Холодного Яру Костеві Пестушкю (Степовому-Блакитному). А нещодавно за ініціативи громадського діяча Юрія Настусенка і Тернівського козацтва та за підтримки ГО “Криворізька асоціація учасників бойових дій та учасників АТО” біля Криворізької міськради було встановлено пам’ятний знак на честь Корнія Мироновича Речмидила – першого самостійницького очільника Кривого Рогу, який уперше підняв над місцевою владою установою жовто-блакитний прапор.

У встановленні пам’ятного знака взяли також участь ветерани сучасної російсько-української війни на Сході України, бійці ДБ “ОУН”, ДУК “ПС”, козаки Інгульської паланки Війська Запорозького Низового, криворізькі волонтери та активісти. Як повідомив заступник голови Криворізької асоціації учасників бойових дій та учасників АТО Володимир Фомицький, цю акцію активісти здійснили з нагоди 30-річчя Незалежності України. Меморіальний знак, встановлений на зібрані ними кошти, вирішено передати в дарунок криворізькій громаді. За словами В. Фомицького, про це й було повідомлено міській владі в заяві, зареєстрованій у виконкомі Криворізької міськради. Однак на здійснення офіційної передачі, про що йшлося в заяві, представники міськради не з’явилися, попросивши активістів залишити відповідні документи в чергового...

То хто ж він, Корній Миронович Речмидило?

Згідно з автобіографічною довідкою Криворізького історико-краєзнавчого музею, народився він 1883 року в Кривому Розі в сім’ї заможного селянина. Закінчив київську гімназію. У 1917 р. прибув до Кривого Рогу як інструктор Центральної Ради. Став членом правління профспілкового об’єднання “Горнотруд” та курінним отаманом Вільного козацтва Криворіжжя. З травня 1917 р. обраний до Криворізької ради робітничих, селянських і солдатських депутатів.

Як представник Центральної Ради та курінний отаман, у вересні 1917 р. Корній Речмидило став першим самостійницьким головою Криворізької ради. Чимало зусиль

доклав до створення апарату української влади в Криворізькому басейні та організації загонів самооборони Вільного козацтва. Наприкінці вересня 1917 р. підняв жовто-блакитний прапор над будівлею виконкому Криворізької ради, на вул. Базарній (нині вул. Олександра Поля, 12).

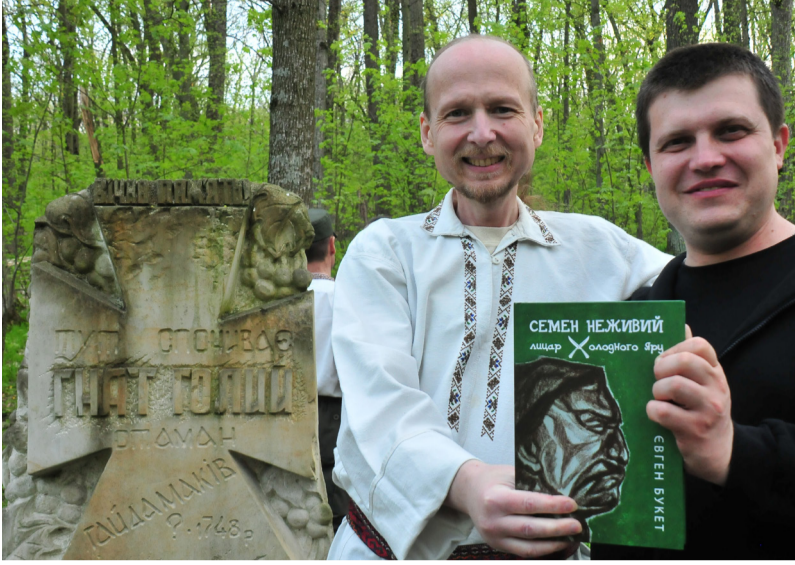
Після захоплення в Кривому Розі влади більшовиками у грудні 1917 р. лідер криворізьких самостійників мусив залишити місто. Зі встановленням Української Держави Павла Скоропадського повернувся на Криворіжжя.

За інформацією історика Олександра Мельника, наприкінці 1918 р. (напередодні чергового захоплення влади більшовиками та окупації Криворіжжя російською Кривою армією), побоюючись, що Корній Речмидило знову може очолити самостійників на боротьбу, на таємних зборах Вечірньокутської організації місцеві більшовики вирішили його ліквідувати. Смертний вирок виконав більшовицький агент “Ледок”. Тіло вбитого українського діяча було скинуто в шурф однієї з недовгих шахт на околиці міста. На думку дослідника, це сталося, ймовірно, 15 листопада 1918 року.

Вічна слава борцям за вільну Україну!

Володимир СТЕЦЮК
Фото автора

ЛИЦАР ТАРАС СИЛЕНКО

О 5-й ранку 22 червня перестало битися серце одного з найузнаваніших кобзарів України, заслуженого артиста України Тараса Силенка. Йому було лише 48 років...

Тарас народився в Києві в письменницькій родині Лесі Силенко та Віктора Лузана. У 1989 – 1992 рр. навчався в студії при Державній (тепер Національній) капелі бандуристів (педагогі Григорій Верета та Віктор Мокренко). 1996 року закінчив Київський інститут культури. Під час навчання працював у Стрітівській кобзарській школі, Київському театрі "Берегиня", кобзарював. Лауреат 1-ї вокальної та спеціальної премії на Міжнародному конкурсі культур Придніпровського регіону в м. Джурджу (Румунія, 1993) та Літературної премії ім. Юрія Горліса-Горського (2014). Дійсний член Всеукраїнської спілки кобзарів, де працював референтом. Член Історичного клубу "Холодний Яр".

Концертував майже у всіх областях України, а також у Росії, Польщі, Чехії, Словаччині, Австрії, Німеччині, Франції, Румунії, Литві, Латвії.

Добре освоїв техніку гри на академічній (хроматичній), а згодом і на старосвітській (діатонічній) бандурах. Виступав і на сценах, і на вулицях. Підтримував зв'язок із кобзарським цехом.

Репертуар Тараса Силенка надзвичайно багатий та різноманіт-

ний. Він співав чимало гайдамацьких пісень, зокрема про лідерів Коліївщини – Максима Залізняка, Івана Гонту, Івана Бондаренка та Микиту Швачку, багато народних козацьких, повстанських та сучасних пісень. Знімався в кількох історичних фільмах. У 2010 р. Тарас у складі української делегації відвідав урочище Сандормох та Соловецькі острови, співав про Калнишевського біля камери, де останній кошовий Запорозької Січі доживав віку. 2013-го пощастило там побувати й мені. То була остання поїздка на соловецьку прощу з України...

Здається, ми з Тарасом були знайомі вічність. Хоча насправді з початку 2000-х, коли я був у "Молодій Просвіті" і її голова, бандурист Віталій Мороз, перезнайомив нас з усім кобзарським цехом. Тарас був постійним учасником заходів Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Т. Шевченка, дописувачем і частим гостем редакції газети "Слово Просвіти".

Нас об'єднував дух гайдамацької героїки. Він відчував його через пісні про Залізняка, Швачку, Бондаренка, Саву Чалого і Гната Голого, а я – через народні перекази, що з дитинства чув у Грузькому, та архівні документи. Після виходу у світ книги про Івана Бондаренка ми з Тарасом почали тісно співпрацювати. Тарас завжди підтримував

мене виконанням гайдамацьких пісень під час численних презентацій. Найбільше закарбувалися в пам'яті перша київська презентація книги "Швачка – фенікс українського духу" в Музеї книги та друкарства, турне по Черкащині з нагоди 250-ліття Коліївщини, організоване Юрієм Сиротюком і Вадимом Стояновим (та й увесь цей ювілейний рік, коли жоден захід не відбувався без участі Тараса). А скільки шуму наробило виконання ним повстанської пісні "Повстань, народе мій!" під час презентації в Києві книги оунівця Володимира Покотила "Лицарі золотого тризуба"! Досі ця пісня залишається найпопулярнішим записом Тараса Силенка на YouTube (понад 70 тисяч переглядів).

Тарас Силенко рекомендував мене до Історичного клубу "Холодний Яр". Назавжди в пам'яті залишаться Покрова 2018-го, коли мене за участі Тараса урочисто прийняли до Клубу біля дуба Максима Залізняка, та кожен наш спільний, починаючи з 2018 року, виступ біля символічної могили Гната Голого в Холодному Яру...

А ще Тарас Силенко був постійним автором газети "Культура і життя" і двічі потрапляв на обкладинку...

Востаннє ми спілкувалися на початку травня під час 25-го вшанування героїв Холодного Яру. Тарас мав нездоровий вигляд. Але ніхто (я певен!) навіть уявити тоді не міг, що за півтора місяця ракова пухлина спалить його – справжнього українського козака-характерника! Україна втратила одного зі своїх найкращих синів... Втратила в символічний день – коли Максима Залізняка обрали Гетьманом українським, коли Сонце найдовше огортає своїм теплом Україну... Велелюдне прощання з видатним кобзарем відбулося 24 червня в стінах Музею Івана Гончара. Поховали Тараса Силенка в рідному селі його матері Лютарях на Богуславщині. Тепер Тарасова душа разом із пращурами ближче до Сонця.

Спочивай з миром, друже Тарасе. Ти був лицарем духу на землі, тепер поєднався до лицарства небесного. Пам'ять про Тебе житиме вічно в серцях усіх, хто Тебе знав, та у Твоїх піснях, які знали мільйони...

Євген БУКЕТ, редактор газети "Культура і життя"

СВІТЛА ПАМ'ЯТІ!

11 травня 2021 р., на 84-му році, залишив цей світ скульптор Валентин Павлович Сірий – красива українська людина, великий патріот і майстер, член Національної спілки художників України, заслужений художник України, бандурист-аматор. Валентин Сірий – автор монумента в центрі Мельників на пам'ять про героїв-холодноряців, друг Історичного клубу "Холодний Яр".

Для Валентина Сірого Україна була оттарем, на який він поклав усе своє життя. У роки тоталітариз-

му він не поступився принципами, не пішов на співпрацю з московським режимом. Валентин Сірий працював у галузі монументально-мистецтва, живопису та графіки. Товариський і принциповий, толерантний і вимогливий Валентин Сірий був і залишиться для нас взірцем служіння Україні та мистецтву.

Сумуємо!
Вічна пам'ять!

**Історичний клуб "Холодний Яр",
редакція газети "Незборима нація"**

ВІТАЄМО, ДРУЗІ!

Нагороджено ювілейною відзнакою Івано-Франківської обласної ради "130 років Євгену Коновальцю" членів Історичного клубу "Холодний Яр" Ігоря Семака – скульптора та члена Національної спілки художників України, і станичного Братства вояків ОУН

УПА Степана Петраша – за дослідження та висвітлення діяльності полковника Армії УНР, голови Проводу ОУН Євгена Коновальця.
Слава Україні! Козакам слава!

Історичний клуб "Холодний Яр"

ПАМ'ЯТІ ОРЕСТА ВАСКУЛА

Провід ОУН (бандерівців) із глибоким сумом повідомляє, що 8 червня 2021 р. на 94-му році життя в Києві відійшов у вічність голова Київського крайового братства ветеранів ОУН-УПА, багаторічний член Головного проводу ОУН(б), колишній голова Теренового проводу ОУН(б) в Україні, учасник Національно-визвольного руху, довголітній політичний в'язень, політичний та громадський діяч Орест Петрович Васкул – "Граніт".

Орест Васкул народився 28 травня 1928 р. в с. Серафимці (нині Городенківського району Івано-Франківської області) у вчительській родині. Батько, Петро Васкул, – чотар УСС, сотник УГА, член ОУН, закатований окупантами 2 серпня 1941 р., мати – Марія Яшан.

З Україною та Богом у серці друг Орест присвятив себе служінню національній ідеї. Щойно розпочалася Друга світова війна – вступив у ряди Юнацтва ОУН, майже одразу став членом ОУН(б). Згодом воював у лавах Дивізії "Талічина", був контужений, потрапив у полон і засланий до Башкирської АССР. Після втечі воював у лавах УПА, 1947 року заарештова-

ний знову та засуджений до 25 р. таборів та 5 років позбавлення прав. Покарання відбував у бараках посиленого режиму. Звільнений 1956 року. Через відмову у прописці проживав у Воркуті. Згодом повернувся в Україну.

У 1984 р. знову заарештований за антирадянську діяльність та засуджений до 11 років в'язниці. З тюрми в Алчевську Луганської області звільнений 1987 року.

У 1995 – 2009 рр. Орест Васкул – член Головного проводу ОУН(б) та голова Теренового проводу ОУН(б) в Україні (1998 – 2005). Із 1992 р. – голова Київського крайового братства ветеранів ОУН-УПА та член Головної бурави Всеукраїнського братства ветеранів ОУН-УПА.

Навіть у поважному віці друг Орест не покладав рук у справі розбудови Української держави, за яку змагали та віддали життя його побратими.

Схиляємо голови перед його світлою пам'яттю та висловлюємо глибокі співчуття рідним та близьким.
Вічна пам'ять!

**Провід ОУН(б)
Київ**

КНИЖКОВА КРАМНИЦЯ "ОТАМАНІЯ"

Книги Історичного клубу "Холодний Яр" можна придбати через крамницю "Отаманія".
Ось тут: <http://otamania.in.ua>

**Редактор
Роман Коваль**

**Верстка
Анна Воловник
Коректор
Надія Овчарук**

**Інформаційне забезпечення
Микола Владзімірський,
Владислав Карпенко,
Люба Криворот**

**Технічний директор
Максим Селюжкін**

Адреса для листування
03049, Київ, вул. генерала
Геннадія Воробйова (Курська), буд. 20, пом. 14.
Тел./факс: 242-47-38
kvalroman1@gmail.com
Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти.

Видання зареєстровано 28.12.1993 р. у Державному комітеті України у справах видавництва, поліграфії та книгорозповсюдження.
Серія КБ №325.

Наклад 1000 примірників.
Видруковано 28.07.2021 р.
ТОВ "Прес Корпорейшн Лімітед"
Номер замовлення 2010318

**Засновник
Роман Миколайович
Коваль**

Сердечно дякуємо за підтримку газети "Незборима нація"!

Віктор ДРУЗЬ (с. Зорине, Сумщина) – 260 грн.

Любов ЛОГВИНЕНКО (Жовті Води) – 300 грн.

Ігор СМЕТАНСЬКИЙ (Калуш) – 300 грн.

Надія ШУПЕР (Львів) – 500 грн.

НЕЗБОРИМА НАЦІЯ

Її редактор Р. Коваль – дослідник Визвольної боротьби українців за свою державу ХХ ст. Ця газета – про долі УСС, вояків Галицької армії, Армії УНР, повстанських отаманів та їхніх козаків, Карпатську Січ, ОУН, УПА, вояків АТО, а також про кобзарів, письменників, нові книжки про Визвольну боротьбу.

Наш індекс – 33545.

Індекс 87415 – для передплатників Донецької та Луганської областей.

ЧЕРЕЗ "НОВУ ПОШТУ" МОЖНА ПРИДБАТИ

Видання Історичного клубу "Холодний Яр" можна придбати через "Нову пошту", переказавши кошти на картку Р. Ковалю у Приватбанку: 5168 7554 4667 0339.

Переслашли гроші, просимо телефонно (або через електронну адресу kvalroman1@gmail.com) замовити книжки, вказавши куди і кому надіслати книжки.

Номери телефонів 067-726-30-36, 066-211-41-85. Ось ціни без вартості пересилки:

"Микола Міхновський: спогади, свідчення, документи" Романа Ковалю і Юрія Юзича – 395 грн.

"Полковник Болбочан: спогади, свідчення, документи" – 300 грн.

"Батькам скажеш, що був чесний" Романа Ковалю – 275 грн.

"Жінки у Визвольній війні: історії, біографії, спогади. 1917 – 1930" Романа Ковалю – 350 грн.

"Житомирщина в боротьбі" Романа Ковалю – 275 грн.

"Яків Орел-Гальчевський: боротьба і філософія боротьби" Романа Ковалю – 80 грн.

"Здолати Росію" Романа Ковалю – 250 грн.

"Сумщина в боротьбі" Р. Ковалю,

В. Моренця та Ю. Юзича – 250 грн.

"Подебрідський полк" Армії УНР Р. Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 2) – 150 грн.

"Подебрідський полк" Армії УНР Романа Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 3) – 250 грн.

"Крізь павутиння змосковщення" – 100 грн.

"Історія України-Русі" Миколи Аркаса – 100 грн.

"Тиха війна Рената Польового" Романа Ковалю – 300 грн.

"Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею" Романа Ковалю – 450 грн.

[HTTP://NEZBORUYMA-NACIYA.ORG.UA/](http://NEZBORUYMA-NACIYA.ORG.UA/)

У редакції через "Укрпошту" можна придбати такі книги: (ціну вказано, враховуючи вартість пересилки книг поштою):

"Микола Міхновський: спогади, свідчення, документи" Романа Ковалю і Юрія Юзича – 450 грн.

"Полковник Болбочан: спогади, свідчення, документи" – 335 грн.

"Жінки у Визвольній війні: історії, біографії, спогади. 1917 – 1930" – 385 грн.

"Житомирщина в боротьбі" Романа Ковалю – 315 грн.

"Батькам скажеш, що був чесний" Романа Ковалю – 315 грн.

"Здолати Росію" Романа Ковалю – 290 грн.

"Сумщина в боротьбі" Р. Ковалю, В. Моренця та Ю. Юзича – 275 грн.

"Яків Орел-Гальчевський: боротьба і філософія боротьби" Романа Ковалю – 110 грн.

"Подебрідський полк" Армії УНР Романа Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 2) – 175 грн.

"Подебрідський полк" Армії УНР Романа Ковалю, Віктора Моренця та Юрія Юзича (т. 3) – 275 грн.

"Крізь павутиння змосковщення" Романа Ковалю – 130 грн.

"Історія України-Русі" Миколи Аркаса (2-ге, краківське, видання) – 135 грн.

"Тиха війна Рената Польового" Романа Ковалю – 350 грн.

"Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею" Романа Ковалю – 525 грн.

Книжки можна придбати, попередньо переказавши кошти електронним переказом на ім'я Р. М. Ковалю, вул. генерала Геннадія Воробйова (Курська), буд. 20, пом. 14, Київ, 03049.

"Незборима нація" – газета для тих, хто хоче знати історію боротьби за свободу України